

Janina Ciechanowicz-McLean*

Uniwersytet Gdański

KONWENCJA O OCHRONIE MORZA CZARNEGO PRZED ZANIECZYSZCZENIEM

1. Rozwój współpracy międzynarodowej w regionie Morza Czarnego

W dniu 12 kwietnia 1992 r. została podpisana w Bukareszcie Konwencja o ochronie Morza Czarnego przed zanieczyszczeniem¹. Konwencja ta weszła w życie w dniu 15 stycznia 1994 r. w stosunku do Bułgarii, Gruzji, Rumunii i Federacji Rosyjskiej, w dniu 29 marca 1994 r. w stosunku do Turcji oraz 14 kwietnia 1994 r. w stosunku do Ukrainy. Jest to konwencja regionalna, ponieważ dotyczy ochrony środowiska morskiego obszaru Morza Czarnego i zachowania jego żywych zasobów. Zasoby te mogą być zachowane przede wszystkim poprzez wspólne działania wszystkich państw tego regionu. Morze Czarne ma duże znaczenie dla tych państw z punktu widzenia wartości ekonomicznych i społecznych oraz właściwości zdrowotnych.

Do kluczowych i najbardziej aktualnych zagadnień współpracy międzynarodowej i regionalnej należą problemy ochrony środowiska naturalnego, zwłaszcza morskiego i wodnego. Środowisko morskie jest chronione aż dziesięcioma konwencjami międzynarodowymi:

- Konwencją Narodów Zjednoczonych o prawie morza z Montego Bay z 1982 r.,
- konwencją paryską OSPAR dla ochrony środowiska morskiego Północno-Wschodniego Atlantyku z 1992 r.,
- konwencją helsińską o ochronie środowiska morskiego Morza Bałtyckiego z 1992 r.

Poza tym istnieją konwencje regionalne zawarte pod auspicjami UNEP w ramach Programu Mórz Regionalnych. Jedną z nich jest wyżej wymieniona konwencja bukaresztańska o ochronie Morza Czarnego przed zanieczyszczeniami.

* prajcm@ug.edu.pl

¹ Tekst konwencji w: *Studia Prawnicze KUL*, 3(51)2012, s. 101–113; <http://www.blacksea-commission.org/convention-fulltext.asp> [dostęp: 2.8.2012 r.]. P. Lewandowski, *Prawna ochrona wód morskich i śródlądowych przed zanieczyszczeniami*, Gdańsk 1996, s. 138–143.

Program ten skupia uwagę głównie na morzach południowych – Morzu Śródziemnym i Morzu Czarnym. Pomija on Atlantyk Północny, Morze Północne i Bałtyk.

Większość konwencji regionalnych zawiera specjalne protokoły dotyczące współpracy w zwalczaniu zanieczyszczeń. Wymienić można kilka konwencji:

- Porozumienie bońskie o współpracy w zakresie postępowania z zanieczyszczeniami olejowymi na Morzu Północnym z 1969 r.,
- Konwencję barcelońską o ochronie Morza Śródziemnego przed zanieczyszczeniem z 1979 r.,
- Konwencję kuwejcką regionalną o współpracy w ochronie środowiska morskiego przed zanieczyszczeniem z 1979 r.
- Konwencję o ochronie i rozwoju środowiska morskiego obszaru Karaibów z 1983 r.

Do konwencji bukaresztańskiej z 1992 r. dołączono sześć ważnych dokumentów dodatkowo:

- *Protocol on protection of the Black Sea marine environment against pollution from landbased sources* z 1992 r.,
- *Protocol on co-operation in combating pollution of the Black Sea marine environment by oil and other harmful substances in emergency situations* z 1992 r.,
- *Protocol on the biological and landscape diversity protection* z 2002 r.,
- *A strategic action plan for the protection and rehabilitation of the Black Sea* z 1996 r.,
- *The GEF Black Sea Pollution Recovery Project*.

Postanowienia wielu z tych konwencji w zakresie współpracy wykazują duże podobieństwo merytoryczne, stąd P. Lewandowski mówi o cechach charakterystycznych dla instytucji zwalczania zanieczyszczeń w odniesieniu do tych wszystkich konwencji, łącznie z zaznaczeniem ich różnic. Twierdzi on, że istnieje nowa instytucja prawa międzynarodowego, określana jako „zwalczanie zanieczyszczenia” (*combating pollution*). W pełni podzielam ten pogląd.

Wadą konwencji regionalnych, w tym konwencji bukaresztańskiej jest brak norm regulujących odpowiedzialność za niewykonanie obowiązków konwencyjnych. W tym przypadku znajdują tu zastosowanie normy ogólne prawa międzynarodowego.

Wybrzeże Morza Czarnego jest ważnym międzynarodowym regionem wypoczynkowym, w którym państwa dokonały dużych inwestycji w dziedzinie ochrony zdrowia i turystyki. W związku z tym wyraziły one konieczność i gotowość do współpracy w celu zachowania środowiska Morza Czarnego i ochrony jego żywych zasobów przed zanieczyszczeniem. Morze to ma szczególne warunki hydrologiczne i ekonomiczne oraz wrażliwą faunę i florę na zmiany temperatury i skład wody morskiej.

Są to ważne zagadnienia z uwagi na potencjał bioprodukcyjny Morza Czarnego. W preambule do konwencji bukaresztańskiej wskazuje się na duże znaczenie tego morza pod względem gospodarczym, ekologicznym i społecznym.

Subregion czarnomorski cechuje instytucjonalizacja współpracy, głównie w obszarze gospodarki i ochrony morza² oraz jego zasobów przed zanieczyszczeniem. Instytucji tych jest kilka. Najważniejsza z nich to: Black Sea Economic Cooperation (BSEC) oraz Komisja Ochrony Morza Czarnego przed zanieczyszczeniami.

Szefowie państw BSEC na szczycie w Jalcie w 1998 r. postanowili przekształcić to ugrupowanie w organizację czarnomorskiej współpracy gospodarczej pod tą samą nazwą. Podpisana Karta BSEC weszła w życie 1 maja 1999 r. po jej ratyfikacji przez 10 państw. Jest to wielostronna umowa międzynarodowa. Określono w niej dziedziny współpracy międzynarodowej; są to handel, gospodarka, ochrona środowiska, zdrowie, żywność i wiele innych zagadnień społecznych.

2. Konwencja o ochronie Morza Czarnego a prawo międzynarodowe

Przepisy Konwencji o prawie morza z 1982 r. uwzględniają normy i zasady prawa międzynarodowego, a w szczególności zasady, zwyczaje oraz normy powszechne regulujące ochronę i zachowanie środowiska morskiego oraz konserwację jego żywych zasobów. Konwencja ta określana potocznie jako „konstytucja mórz i oceanów” ma zastosowanie również do Morza Czarnego. Analizując przepisy tej konwencji można wyróżnić cztery zasady odnoszące się do zachowania środowiska morskiego w stanie nie pogorszonym.

Pierwszą z nich jest obowiązek ochrony środowiska morskiego rozumiany jako zasada *ius cogens* dla państw, które ratyfikowały konwencję i zobowiązane są do uwzględnienia tego w swojej polityce i prawie ochrony środowiska.

Drugą zasadą jest obowiązek współpracy międzynarodowej państw w formułowaniu i opracowywaniu międzynarodowych standardów, reguł i procedur zgodnych z Konwencją o prawie morza.

Trzecią zasadą jest zasada samoobrony lub samoochrony, która oznacza prawo państwa do podjęcia środków zapobiegawczych w celu zmniejszenia, usunięcia i kontroli zanieczyszczeń w środowisku morskim. Realizacja tej zasady wyraża się w uprawnieniach państwa portu wobec obcego statku poprzez weryfikację dokumentów, inspekcje na statkach będących w tranzycie na wodach terytorialnych tego państwa.

Czwartą zasadą jest odpowiedzialność za spowodowanie zanieczyszczeń w środowisku morskim, w tym odpowiedzialność państwa bandery za dowolną szkodę, stratę państwa nadbrzeżnego powstałą w wyniku nieprzestrzegania prawa międzynarodowego i prawa państwa nadbrzeżnego, dokonaną przez okręt wojenny, statek państwowy wykorzystywany w celach niehandlowych.

W odniesieniu do Morza Czarnego, podobnie jak do Morza Bałtyckiego, mają zastosowanie postanowienia części 17 Agendy 21 z 1992 r. dotyczącej również

² L. Łukaszyk, *Współpraca i spory międzynarodowe na morzach. Wybrane zagadnienia prawa, polityki morskiej i ochrony środowiska*, Warszawa 2009, s. 111–134.

ochrony mórz zamkniętych i półzamkniętych. Do uchwalenia konwencji bukaresztańskiej oprócz państw nadbrzeżnych, takich jak: Bułgaria, Gruzja, Rosja, Turcja, przyczyniły się również organizacje międzynarodowe. W szczególności chodzi tu o takie organizacje jak: *United Nations Development Programme* (UNDP) oraz *United Nations Environment Programme* (UNEP) i Bank Światowy, których staraniem został opracowany i przyjęty w 1993 r. projekt o zarządzaniu i ochronie tego morza. W następstwie tego ministrowie ochrony środowiska państw czarnomorskich przyjęli w 1993 r. w Odessie deklarację o wzajemnej współpracy na rzecz ochrony środowiska Morza Czarnego przed zanieczyszczeniem.

Państwa-strony konwencji wzięły na siebie obowiązek zapewnienia jej przestrzegania na obszarach Morza Czarnego, tam gdzie rozciągają się ich suwerenne prawa i jurysdykcja. Państwa zawierające umowy dwustronne z państwami-stronami konwencji muszą uwzględniać postanowienia konwencji bukaresztańskiej.

Według tej konwencji ochrona Morza Czarnego przed zanieczyszczeniami obejmuje:

- zanieczyszczenia zasobów naturalnych Morza Czarnego i środowiska morskiego substancjami, które są wymienione w aneksach do konwencji bukaresztańskiej;
- zanieczyszczenia ze źródeł znajdujących się na lądzie;
- zanieczyszczenia ze statków;
- zanieczyszczenia powstałe w wyniku nadzwyczajnych wypadków;
- zanieczyszczenia spowodowane dumpowaniem, czyli każdym umyślnym wyrzuceniem odpadów lub innych substancji ze statków lub statków powietrznych oraz umyślnie zatopianie statków lub statków powietrznych;
- zanieczyszczenia powstałe w wyniku czynności wykonywanych na szelfie kontynentalnym;
- zanieczyszczenia z atmosfery.

Morze Czarne jest obszarem morskim o szczególnie dużym natężeniu ruchu statków i niskiej wymianie wód. Należy do grupy mórz zamkniętych i półzamkniętych, takich jak: Morze Bałtyckie, Morze Śródziemne, Morze Czerwone wraz z zatokami, Morze Północne, rejon Wielkich Karaibów i obszar Antarktyki. Na tych obszarach specjalnych (*special areas*–SAs) wprowadzono całkowity zakaz usuwania plastiku do morza oraz zrzutu jakichkolwiek innych śmieci ze statków do wód przybrzeżnych i w obszarach specjalnych. Wynika to z przepisów do Konwencji MARPOL 73/78 o zapobieganiu zanieczyszczaniu olejami. W odniesieniu do Morza Czarnego zostały one przyjęte 2 listopada 1973 r. i 2 października 1983 r.; po tej ostatniej dacie rozpoczęło się ich wykonywanie.

Morskie obszary o szczególnej wrażliwości (*Particularly Sensitive Sea Areas* – PSSAs) to takie obszary, które wymagają szczególnej ochrony przed żeglugą niebezpieczną dla otoczenia-środowiska morskiego i jego zasobów. Reżim prawny PSSAs nie jest uregulowany w umowie międzynarodowej. Wynika on z re-

zolucji Międzynarodowej Organizacji Morskiej – IMO (A.720(17), A.885(885(1), A.927(22), A.982(24).

W przypadku zanieczyszczania środowiska morskiego Morza Czarnego państwa zgodnie z odpowiednimi ustawami mają prawo pociągnąć do odpowiedzialności sprawców oraz domagać się odszkodowania za poniesione szkody. Nie ma tu odpowiedzialności prawnomiędzynarodowej, ale jest odpowiedzialność zgodna z prawem wewnętrznym państw–stron konwencji. Państwa współpracują w zakresie rozwoju oraz harmonizacji ustaw i innych przepisów prawnych, w tym proceduralnych, dotyczących odpowiedzialności, oszacowania i odszkodowania za szkody wyrządzone zanieczyszczeniem środowiska morskiego Morza Czarnego. Celem jest zapewnienie najwyższego poziomu i ochrony Morza Czarnego jako całości. Wykonywanie postanowień konwencji kontroluje Komisja Ochrony Morza Czarnego przed zanieczyszczeniami, powołana przez państwa–strony (art.XVII). Komisja ma siedzibę w Istambule. Każde państwo reprezentowane jest w niej przez jednego delegata. Generalnie Komisja ma na celu wdrażanie w życie postanowień tej Konwencji. Funkcjonuje ona podobnie jak Komisja helsińska HELCOM w odniesieniu do Morza Bałtyckiego. Określa zapobieganie zanieczyszczeniom, kontroluje gromadzenie i rozpowszechnianie informacji dotyczących zanieczyszczeń, współpracuje z instytucjami międzynarodowymi, publikuje raporty oraz wspiera wykonywanie postanowień konwencji i protokołów wykonawczych, planu i programu³.

Realizacji współpracy regionalnej państw w basenie Morza Czarnego sprzyjają rozwiązania przyjęte w Konwencji NZ o prawie morza z 1982 r.⁴ Dotyczy to zwłaszcza ochrony i zachowania środowiska morskiego (art. 197), morskich badań na morzu i technologii morskiej oraz popierania różnych form współpracy wielostronnej i dwustronnej (art. 269).

3. Morze Czarne a prawo unijne

W opracowanym przez Unię Europejską dokumencie „Europa 2000. Perspektywy rozwoju regionalnego Wspólnoty” przewidziano nowe modele współpracy transgranicznej i stopniową integrację obszaru Morza Czarnego, Morza Bałtyckiego i tzw. osi Dunaju⁵.

W Europie oprócz Morza Bałtyckiego istnieją cztery inne regiony morskie. Są to: Region Morza Północnego, Region Morza Śródziemnego oraz Region Morza Czarnego.

³ L. Łukaszuk, *Współpraca i spory...*, s. 117; P. Birnie, A. Boyle, *International Law & the Environment*, Oxford 2002; D.R. Bugajski, *Międzynarodowe organizacje morskie*, Gdynia 2009.

⁴ M.H. Kosiński, *Morskie prawo publiczne*, Gdynia 2010, s. 120; R.R. Churchill, A.V. Lowe, *The law of the sea*, Manchester 1999, s. 369 i n.; D. Pyć, *Efektywność środków ochrony w obszarach morskich o szczególnej wrażliwości*, „Prawo Morskie”, t. XXIV, s.105–124.

⁵ L. Łukaszuk, *Międzynarodowe prawo morza*, Scholar 1997, s. 232

Istotnym zadaniem Wspólnoty Europejskiej jest ochrona środowiska morskiego. Z drugiej strony problematyka ta została uregulowana w części XII Konwencji o prawie morza. Zbieżność przepisów tej konwencji i prawa wspólnotowego sprawia, że ochrona środowiska jest rozwijana w ramach środowiskowych aspektów wspólnej polityki transportu morskiego i należy ona do kompetencji dzielonych Wspólnoty⁶. Ważnym i nowoczesnym dokumentem w omawianej sferze jest dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2008/56 z dnia 17 czerwca 2008 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki środowiskowej (dyrektywa ramowej strategii morskiej)⁷.

W sprawozdaniu Komisji Europejskiej dla Rady i Parlamentu Europejskiego z wdrażania wyżej wymienionej dyrektywy⁸, w odniesieniu do Morza Czarnego stwierdzono, że:

- 88% zasobów Morza Śródziemnego i Morza Czarnego jest nadal przeławianych, chociaż sytuacja powoli się poprawia;
- zanieczyszczenie środowiska morskiego zmniejszyło się w niektórych miejscach, jednak ogólnie poziomy substancji biogennych i określonych substancji niebezpiecznych nadal przekraczają dopuszczalne limity. Ubytek ilości tlenu na skutek zanieczyszczeń powodowanych przez substancje biogenne stanowi szczególnie poważny problem w Morzu Bałtyckim i w Morzu Czarnym.

Komisja uważa, że należy dolożyć większych starań, aby osiągnąć cele wyznaczone na 2020 r. polegające na osiągnięciu dobrego stanu środowiska dzięki pełnemu i spójnemu wdrażaniu dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej. Współpraca regionalna za pośrednictwem konwencji morskich chroniących wody morskie UE jest dobrze rozwinięta, chociaż jej efektywność w regionie czarnomorskim nie jest wystarczająca. Na obszarze UE podjęto znaczące zobowiązania w celu wdrażania podejścia ekosystemowego w ochronie środowiska i wsparcia wdrażania dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej.

W państwach członkowskich UE położonych w regionie Atlantyku Północno-Wschodniego występuje najwyższy poziom spójności polityki ochrony środowiska, natomiast najniższa spójność występuje w państwach śródziemnomorskich, w szczególności w państwach Morza Czarnego. Warto zaznaczyć w tym kontekście, że nie istnieje wspólne unijne rozumienie dobrego stanu środowiska nawet na poziomie (pod)regionalnym. W obrębie UE występuje ponad 20 różnych określeń dobrego stanu środowiska, dlatego też nie ma wspólnych lub porównywalnych celów. Komisja Europejska zapewniła dodatkowe wsparcie w zakresie wdrażania dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej, w ramach zintegrowanej polityki morskiej UE. Projekty te są ukierunkowane na poprawę

⁶ Konwencja NZ o prawie morza z 1982 r., *W piętnastą rocznicę wejścia w życie*, red. C. Mik i K. Marciniak, Toruń 2009, s. 133.

⁷ O. J. 2008. I 164, s. 19. Dyrektywa implementuje przede wszystkim konkretne postanowienia regionalnych konwencji o ochronie środowiska morskiego. V. Frank, *The European Community and Marine Environmental Protection in the International Law of the Sea*, Boston 2007, s. 94–105.

⁸ COM (2014) 97 final Bruksela dnia 20.02.2014r.

wdrażania przedmiotowej dyrektywy w regionie Morza Śródziemnego i Morza Czarnego. Komisja bierze pod uwagę to, że każda regionalna konwencja morska ma swoje cechy szczególne.

W UE powinna być dalej kontynuowana dyskusja na temat najlepszego sposobu rozwijania współpracy regionalnej i dalszego wzmocnienia współpracy w ramach regionalnych konwencji morskich, w tym Konwencji z Bukaresztu. W 2016 r. KE zamierza ponownie ocenić środki wdrażania konwencji regionalnych. Przed UE jest jeszcze długa droga do skutecznego wdrażania dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej, aby chronić swoje oceany i morza oraz zapewnić, by wody morskie UE stanowiły zrównoważone źródło rozwoju dla przyszłych pokoleń.

Na uwagę zasługuje zagadnienie rybołówstwa na Morzu Czarnym, któremu poświęcona została rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 13 września 2011 r. w sprawie bieżącego i przyszłego zarządzania rybołówstwem na tym akwenie. Jest to trudne zadanie, ponieważ jedynie dwa państwa z sześciu położonych w basenie Morza Czarnego są państwami członkowskimi UE i to nowymi państwami członkowskimi, które przystąpiły do UE za ledwie w 2007 r. Do tego czasu prowadzono luźną współpracę lub nie było takiej współpracy. W związku z tym nie ma jeszcze konkretnych zharmonizowanych ram prawnych i wspólnego aktu prawnego regulującego działalność połowową prowadzoną pomiędzy państwami Morza Czarnego. Głównie wynika to z faktu, że wszystkie wody podlegają jurysdykcji różnych państw nadbrzeżnych oraz że brakuje odpowiednich i systematycznych badań i informacji naukowych na temat basenu tego morza. Należy zbadać w perspektywie długoterminowej utworzenie mechanizmu wspólnej polityki w odniesieniu do sześciu państw położonych nad Morzem Czarnym w celu zapewnienia m.in. ochrony środowiska i ułatwienia rozwoju gospodarczego i społecznego obszarów przybrzeżnych. Ten nowy mechanizm powinien dążyć do ochrony i zwiększenia bioróżnorodności i zamożności osób pracujących w sektorze rybołówstwa na tym obszarze, co jest jednym z priorytetów UE. Jest to typowy przykład z gospodarczego prawa środowiska, gdzie to ochronę środowiska wiąże się bezpośrednio z działalnością gospodarczą. Potrzeby rybaków, rybołówstwa, przemysłu wytwórczego i przetwórczego powinny być należycie uwzględnione w nowych ramach finansowych Europejskiego Funduszu Rybackiego po 2013 r. razem ze zintegrowaną polityką morską w Morzu Czarnym.

Zintegrowana polityka morska UE opiera się na założeniu, że wszystkie zagadnienia związane z oceanami i morzami Europy są wzajemnie powiązane oraz że działania polityczne dotyczące morza należy prowadzić w sposób skoordynowany, tak aby uzyskać pożądane wyniki. Polityka ta pozwoli Europie na skuteczne podejmowanie wyzwań związanych z globalizacją i konkurencyjnością, zmianami klimatycznymi, pogarszaniem się stanu środowiska morskiego, bezpieczeństwem morskim i sposobami jego zapewnienia oraz bezpieczeństwem energetycznym i zrównoważonym wykorzystaniem energii.

Ramy zarządzania i międzysektorowe instrumenty niezbędne do prowadzenia zintegrowanej polityki morskiej UE obejmować będą działania na rzecz morskiego planowania przestrzennego w państwach członkowskich, strategię na rzecz łagodzenia skutków zmian klimatycznych w regionach przybrzeżnych, ograniczenie emisji CO₂ oraz zanieczyszczeń powodowanych przez przewozy morskie czy zwalczanie nielegalnych połowów i destrukcyjnych połowów włokami na morzu pełnym. Działania te będą zgodne z zasadami pomocniczości i konkurencyjności, podejściem ekosystemowym i zasadą uczestnictwa zainteresowanych podmiotów.

Pomimo dokonanych starań zwiększona działalność gospodarcza na wybrzeżach i morzach Europy kojarzy się z pogorszeniem stanu środowiska morskiego. Tak jest na wybrzeżu Morza Czarnego opanowanego przez turystów i bardzo często zabetonowanego ze śladową fauną i florą i plamami olejowymi. Konieczne jest zatrzymanie tego procesu i stworzenie ram prawnych dla działań wspólnotowych na rzecz dobrego stanu środowiska w kontekście zrównoważonego rozwoju w tym akwenie morskim.

Unia Europejska wypracowuje wspólną odpowiedzialność dla mórz, które dzieli z najbliższymi sąsiadami. W szczególności opracowuje wnioski dotyczące pogłębionej współpracy przy zarządzaniu Morzem Śródziemnym i Morzem Czarnym. Działania UE związane z rybołówstwem na Morzu Czarnym, w szczególności zintegrowana polityka morska, powinny skupiać się głównie na tradycyjnym łodziowym rybołówstwie przybrzeżnym, które ma zasadnicze znaczenie dla regionu i pozycji gospodarczej regionów przybrzeżnych.

Unia przywiązuje duże znaczenie do rybołówstwa umożliwiającego przeżycie i trwałość ekosystemów wraz z rozwojem legalnej działalności połowowej i walką z anonimowymi połowami. Wzywa do utworzenia europejskiej straży przybrzeżnej w celu skutecznego rozwinięcia między państwami członkowskimi współpracy zmierzającej do zwiększenia ochrony na morzu i walki z nowymi zagrożeniami, zwłaszcza na Morzu Czarnym. Unijna polityka morska preferująca ochronę środowiska morskiego wraz ze środowiskową gospodarką morską przyczynia się w znakomity sposób do ochrony Morza Czarnego przed zanieczyszczeniem, wzmacniając stosowanie konwencji z Bukaresztu. Nadaje ona pożądaną skuteczność prawu międzynarodowemu na poziomie regionalnym.

4. Morze Czarne jako region konfliktów

Morze Czarne jest postrzegane z historycznej perspektywy jako obszar konfliktów, ale i obszar fascynujący swym bogactwem kulturowym i gospodarczym oraz jako potencjalny obszar o dużej przyszłości, ponieważ jest usytuowany na pograniczu Europy i Azji⁹.

⁹ *Morze w cywilizacji, kulturze i stosunkach międzynarodowych*, red. E. Haliżak, W. Lizak, L. Łukaszuk, E. Śliwka, Warszawa–Pieniężno 2006.

Bulgaria i Rumunia przystąpiły od 1 stycznia 2007 r. do Unii Europejskiej i w związku z tym opracowano ramy programu mającego poprawić dobrobyt, stabilność i bezpieczeństwo w regionie czarnomorskim. Jest to tzw. „Synergia morska – nowa inicjatywa współpracy regionalnej”¹⁰ dotycząca ochrony Morza Czarnego przed zanieczyszczeniami, gdzie podkreśla się konieczność zredukowania eksploatacji zasobów żywych Morza Czarnego. Większość zasobów jest w złym stanie, co powoduje konieczność zintensyfikowania badań morskich oraz wypracowania racjonalnego systemu gospodarowania zasobami rybnymi w tym akwenie. Bez aktywnej współpracy regionalnej nie będzie to możliwe¹¹.

W latach siedemdziesiątych ubiegłego wieku Morze Czarne postrzegano wyłącznie jako morze łączące Europę i Azję i jako przedmiot sporów międzynarodowych, niegdyś rosyjsko-tureckich, a po I wojnie światowej radziecko-tureckich. Istniał problem łączności między Morzem Czarnym a Morzem Śródziemnym przez Cieśninę Dardanele¹².

Kolejnym polem konfliktów jest budowa Gazociągu Południowego, który ma przebiegać przez Morze Czarne, łącząc wybrzeża Rosji i Bułgarii. Rosyjska firma Gazprom ma zamiar przesyłać jedną nitką gaz z Rosji przez Serbię na Węgry i do Słowenii i Austrii. Drugą nitką ma być przesyłany gaz przez Grecję i Włochy. Najprawdopodobniej także Francja będzie odbierała gaz z South Streamu. Ten planowany przebieg Gazociągu Południowego, podobnie jak Gazociągu Północnego na Morzu Bałtyckim, ma służyć do zmniejszenia zależności Rosji od państw tranzytowych z Europy Środkowej i Wschodniej, co może sprzyjać zwiększeniu asertywności jej polityki energetycznej wobec państw regionu. UE zmienia swoją politykę wobec Gazpromu, co może zagrozić jej bezpieczeństwu energetycznemu.

5. Zakończenie

Obecnie sytuacja na Morzu Czarnym jest nie jasna. Panujący tam duży ruch statków i okrętów wojennych, duża liczba baz wojskowych, intensywne rybołówstwo i turystyka, zanieczyszczenia rolnicze i komunalne wpływają bardzo negatywnie na zanieczyszczenie tego akwenu. Konwencja o ochronie Morza Czarnego przed zanieczyszczeniem jest ważnym instrumentem prawa międzynarodowego w walce o czyste morze aczkolwiek pozbawionym skuteczności. Dopiero polityka morska i środowiskowa Unii Europejskiej nadaje kierunek i dynamikę ochronie tego morza przed dalszą degradacją. Szkoda, że tylko dwa pań-

¹⁰ Zob. http://ec.europa.eu/world/eup-pdf/com07_160_pl.pdf.

¹¹ B. Janusz-Pawetta, *Zobowiązanie państw do zagwarantowania zrównoważonego użytkowania zasobów naturalnych mórz i oceanów*, „Prawo Morskie”, t. XXIV, s. 187–205.

¹² E. Osmańczyk, *Encyklopedia ONZ i stosunków międzynarodowych*, Warszawa 1982, s. 95; Ł. Iwanicki, *Region Morza Czarnego w systemie bezpieczeństwa Unii Europejskiej*, „Przegląd Morski”, 2010, nr 11 (041); *Region Czarnomorski*, (red.) T. Kapuśniak, A. Gil, Lublin 2009, Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej, rok 7, część I.

stwa czarnomorskie są członkami UE, a pozostałe sześć prowadzi własną politykę środowiskową. Polityka ta i prawo ochrony środowiska pod wpływem współpracy powoli ulegają ujednoczeniu na płaszczyźnie prawa międzynarodowego.

Janina Ciechanowicz-McLean

CONVENTION ON THE PROTECTION OF THE BLACK SEA AGAINST POLLUTION

The Convention on the Protection of the Black Sea Against Pollution was signed in Bucharest on 12 April 1992. This is one of many regional conventions which has introduced special rules in order to protect the environment of the Black Sea, benefiting from the provisions of the United Nations Convention on the Law of the Sea opened for signature on 10 December 1982 in Montego Bay. The Black Sea is very polluted because: there is a big traffic of marine ships and warships, there are several military bases and sea ports, there is intensive fisheries and tourism carried out, and there are agricultural and municipal pollutions run off from land.

Only the implementation of environmental policy and maritime strategy of the European Union can influence the improvement of the environment of the Black Sea and the application of the Convention from Bucharest.